

Piotr Kasprzyk

I Katedra Prawa Cywilnego

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Stosunki majątkowe między małżonkami a prowadzenie działalności gospodarczej przez małżonków – zagadnienia wybrane

Z pełnym zadowoleniem należy przyjąć, iż w całej gamie zagadnień związanych z przedsiębiorczością swoje miejsce znajduje także tematyka dotycząca ustrojów majątkowych między małżonkami. Regulacja ich na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹ ma niewątpliwy wpływ na kształt prowadzonej przez małżonków działalności gospodarczej. *Prima facie* wydawać by się mogło, że regulacja ustrojów majątkowych małżeńskich słabo koresponduje z zagadnieniami dotyczącymi szeroko rozumianego obrotu gospodarczego. Punktów stycznych jest jednak wiele i to nie tylko takie, że osoby poszukujące kandydatów do małżeństwa piszą, że chciałyby poznać kogoś miłego, uczciwego, kto by ich obdarzył uczuciem, bez nałogów, ale także osoby przedsiębiorcze. Ta cecha, tj. przedsiębiorczość, jak z tego wynika, jest ważna także w stosunkach małżeńskich czy rodzinnych.

Oczywiście nie będę się rozwodził na temat tak pojętej przedsiębiorczości, ale trzeba stwierdzić z całym przekonaniem, że rodzina i małżeństwo jest ważnym elementem życia społecznego, w tym także i gospodarczego. Aby uniknąć nadmiernych uogólnień ograniczę się do zasygnalizowania kilku wybranych zagadnień z całej, jakże rozległej, problematyki majątkowych stosunków małżeńskich, które wymagają lepszej interpretacji; a może są to obszary, które w ogóle wymagają podjęcia się pewnej refleksji. Czynię to mając w perspektywie zmiany, jakie w tym zakresie wejdą w życie z dniem 20 stycznia 2005 roku².

Na początku trzeba wyjaśnić, czym jest małżeństwo. Tak więc jest to legalny i trwały związek kobiety i mężczyzny, założony z ich własnej woli, oparty na równości stron, w celu wspólnego pożycia, realizacji dobra własnego i założonej rodziny, a także realizacji zadań społecznych³. Z pewnością jest ono indywidualnym, naturalnym, duchowym i cielesnym związkiem, mającym wymiar społeczny, z założenia trwałym, między mężczyzną i kobietą⁴. Małżonkowie poprzez fakt zawarcia związku małżeńskiego mają wobec siebie pewne prawa i obowiązki, określone choćby w art. 23 k.r.o. Określone we wspomnianym przepisie prawa i obowiązki małżonków obejmują elementy zarówno majątkowe, jak i niemajątkowe, i mają w zasadzie charakter bezwzględnie obowiązujący.

Wymieniając wiele funkcji, jakie pełni instytucja małżeństwa a szerzej rodziny, trzeba wymienić także funkcję gospodarczą. Osoby pozostające w związku małżeńskim wystę-

---

¹ Dz. U. 1964 nr 9, poz. 59 ze zm.

² Zob. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw Dz. U. 2004 nr 162, poz. 1691.

³ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 1997, s. 18.

⁴ K. Piasecki (w) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2000, s. 19.

pują w różnych relacjach, także m.in. gospodarczych, jako przedsiębiorcy.⁵ Prowadząc działalność gospodarczą jedno z nich lub obydwoje występują jako osoby fizyczne lub też wybierają jedną z prawnoorganizacyjnych form prowadzenia działalności gospodarczej, która z założenia ma przynosić małżonkom zysk. Tak więc małżonkowie mogą wybrać formę przedsiębiorstwa jednoosobowego lub jedną z przyjętych przez prawo form organizacyjnych prowadzenia tej działalności, z których na czele wysuwają się spółki prawa handlowego.⁶

Małżonkowie mogą prowadzić działalność gospodarczą jako osoby fizyczne. Podlegają oni, zgodnie z art. 36 ust. 1 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, wpisowi do rejestru przedsiębiorców (art. 36 ust. 1). Zgodnie z art. 38 pkt. 2 tejże ustawy, jeżeli chodzi o osoby fizyczne, to w rejestrze przedsiębiorców zamieszcza się informacje m.in. o: 1) pozostawaniu w związku małżeńskim, 2) zawarciu małżeńskiej umowy majątkowej, 3) ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, 4) ograniczeniu zdolności do czynności prawnych osoby fizycznej.⁷

Ustawa – prawo działalności gospodarczej z 1999 roku stwarza podstawy do tworzenia korzystnych warunków dla funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. W doktrynie słusznie się stwierdza, że tacy przedsiębiorcy powinni najczęściej prowadzić działalność gospodarczą w formie zakładów rodzinnych.⁸ Przez zakład rodzinny, lub też przedsiębiorstwo rodzinne, należy rozumieć przedsiębiorstwo w znaczeniu art. 55¹ k.c., które wchodzi w skład majątków małżonków. W przypadku gdy małżonkowie prowadzą działalność gospodarczą jako osoby fizyczne, przedsiębiorstwo rodzinne wchodzi w skład majątku wspólnego, albo w skład odrębnych majątków małżonków i w tej sytuacji jest ono objęte wspólnością w częściach ułamkowych albo też częściowo w skład majątku wspólnego i majątków odrębnych. W razie wejścia takiego przedsiębiorstwa w skład majątku wspólnego będzie ono podlegało przepisom kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W przypadku gdy małżonkowie zdecydują się na prowadzenie przedsiębiorstwa rodzinnego w formie spółki,

---

⁵ Pojęcie przedsiębiorcy zostało użyte w prawie polskim w art. 2 ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. Nr 47, poz. 211 ze zm.). W myśl tego przepisu przedsiębiorcami są „osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które prowadząc chociażby ubocznie działalność zarobkową lub zawodową, uczestniczą w działalności gospodarczej”. Zawężającą definicję przedsiębiorcy znajdujemy w ustawie z 19 listopada 1999 r. prawo działalności gospodarczej (Dz. U. 1999 nr 101, poz. 1178 ze zm.) w art. 2 ust. 2. Zgodnie z tą definicją przedsiębiorcą jest „osoba fizyczna, osoba prawna oraz niemająca osobowości prawnej spółka prawa handlowego, która zawodowo, we własnym imieniu podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą, o której mowa w ust. 1” czyli w świetle ust. 1 jest to „zarobkowa działalność wytwórcza, handlowa, budowlana, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i eksploatacja zasobów naturalnych, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły”. Pojęcie przedsiębiorcy pojawia się także w ustawie z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jednolity Dz. U. 2001 nr 17, poz. 209 ze zm.) oraz przepisach wprowadzających ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. 1997 nr 121, poz. 770 ze zm.). Zwrot przedsiębiorca pojawia się m.in. w art. 3 ustawy z 30 czerwca 2000 r. prawo własności przemysłowej (Dz. U. 2000 nr 49, poz. 508 ze zm.) czy w art. 3 ustawy z 5 lipca 2001 r. o cenach (Dz. U. 2001 nr 97, poz. 1050 ze zm.). Pojęcie przedsiębiorcy zostaje zdefiniowane także w dziale III księgi I kodeksu cywilnego art. 43 1 i następnie dodany ustawą z 14 lutego 2003 r. (Dz. U. 2003 nr 49, poz. 408). Zgodnie z tym przepisem „przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33 1 § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową”. Przyznanie tego przymiotu podmiotom zostało uzależnione od prowadzenia we własnym imieniu działalności gospodarczej lub zawodowej. Osoby fizyczne mogą być uznane za przedsiębiorców zgodnie z tym przepisem, jeżeli będą posiadały pełną zdolność do czynności prawnych.

⁶ Zob. na ten temat G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność gospodarcza małżonków*, Warszawa 2002 s. 27 i n.

⁷ Zob. szerzej na ten temat Ł. Zamojski, *Działalność gospodarcza osób fizycznych – ewidencjonowanie czy rejestracja sądowa?*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2003, nr 2, s. 117 i n.

⁸ G. Jędrejek (w) G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność...*, s. 19.

podlega ono przepisom kodeksu cywilnego, jeżeli będzie to spółka cywilna lub kodeksu spółek handlowych w odniesieniu do spółek prawa handlowego.

Małżonkowie mogą prowadzić działalność gospodarczą w stosunkowo niewielkiej skali jako współnicy spółki cywilnej.⁹ Skala tej działalności handlowej lub usługowej nie powinna przekroczyć wysokości przychodów netto równowartości w walucie polskiej 800 000 EURO, ponieważ w myśl art. 26 § 4 k.s.h. spółka cywilna ulega przekształceniu w spółkę jawną. Prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółki cywilnej ma pewne zalety, chociażby związane z dającym wiele możliwości uregulowaniem zarządu przedsiębiorstwem rodzinnym wchodzącym w skład majątku wspólnego.

Korzystną formę współdziałania gospodarczego małżonków może stanowić tzw. spółka cicha, która zwłaszcza w ustroju rozdzielności majątkowej daje możliwość małżonkowi, będącemu współnikiem cichym, uczestniczenia w zysku przedsiębiorstwa prowadzonego przez drugiego małżonka¹⁰.

Działalność gospodarczą w formie spółki mogą prowadzić osoby pozostające w jednym związku małżeńskim, będziemy mieli wtedy do czynienia ze spółką między małżonkami, osoby pozostające w różnych związkach małżeńskich, jak również funkcjonują spółki z udziałem małżonka (czy też małżonków) i osób nie pozostających w związku małżeńskim.

Prowadzenie działalności gospodarczej przez małżonków jako osoby fizyczne ma swoje zalety, ale niesie także pewne trudności czy nawet zagrożenia.¹¹ Do niewątpliwych zalet prowadzenia przedsiębiorstwa przez małżonków jako osób fizycznych należy swoboda w całym procesie decyzyjnym związanym z tą działalnością, oraz brak wymagań co do kapitału minimalnego.¹² W dalszej kolejności należy dostrzec fakt, iż działalność gospodarcza prowadzona w tej formie stwarza możliwość współpracy i pomocy ze strony drugiego współmałżonka, a więc osoby, co do której mamy zaufanie. Niewielki formalizm potrzebny do rozpoczęcia i prowadzenia działalności w tej formie zmniejszający jej koszty, niedzielenie się zyskiem z innymi przedsiębiorcami, a także elastyczne zasady dotyczące zarządu również możemy zaliczyć do zalet.¹³ Jako słabe strony prowadzenia przedsiębiorstwa jednoosobowego przez osobę fizyczną wymienia się: 1) trudności w pozyskiwaniu kapitału,

⁹ Zob. Szerzej na ten temat G. Jędrejek, *Spółka cywilna między małżonkami*, Warszawa 2003; W. J. Katner, *Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 11, s. 13 i n.; E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sieńczyło-Chłabicz, *Obowiązki przedsiębiorcy podejmującego działalność gospodarczą*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 1 s. 21 i n. W doktrynie pojawiła się wątpliwość prawnej dopuszczalności powstania spółki cywilnej między małżonkami, zob. Z. Policzek, *Dopuszczalność spółki cywilnej między małżonkami*, (w) *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego (Studia i rozprawy)*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego, Poznań 1990, s. 528. Zwrócono także uwagę na pewne negatywne regulacje spółki cywilnej w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, zob. A. Torbus, *Status prawny spółki cywilnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, nr 1 s. 23 i n. Należy także podkreślić, że obowiązujące rozwiązania prawne nie zachęcają do zatrudniania małżonka przez współmałżonka prowadzącego działalność gospodarczą, ponieważ wynagrodzenie wypłacane przez podatnika małżonkowi lub jego małoletnim dzieciom nie stanowi kosztu uzyskania przychodów w przeciwieństwie do prowadzenia działalności gospodarczej przez małżonka w formie jednostki organizacyjnej mającej osobowość prawną. Zob. art. 32 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., (Dz. U. 2000, nr 14, poz. 176 ze zm.). Także M. Staniszevska, *Wynagrodzenie małżonka współnika spółki cywilnej a koszty*, *Doradca Podatnika*” 1999, nr 7 s. 3 i n. Także na gruncie art. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. 1998, nr 137, poz. 887 ze zm.) rozwiązania prawne w niej przyjęte nie są korzystne dla małżonków, gdyż małżonka przedsiębiorcy zatrudnionego w jego przedsiębiorstwie traktuje się jako tzw. osobę współpracującą.

¹⁰ G. Jędrejek (w) G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność...*, s. 42.

¹¹ W doktrynie zwrócił na to uwagę A. Bierć, *Osoba fizyczna jako przedsiębiorca*, „Studia Prawnicze” 1999 nr 4 s. 27.

¹² Tamże.

¹³ G. Jędrejek (w) G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność...*, s. 22.

2) nieograniczoną (osobistą) odpowiedzialność przedsiębiorcy za zobowiązania.¹⁴ Z tych względów z tej formy działalności powinny korzystać osoby prowadzące działalność gospodarczą na niewielką skalę o niewielkim ryzyku. Osoby chcące prowadzić działalność gospodarczą w większym rozmiarze powinny wybrać inne formy organizacyjne, np. spółki osobowe czy też jednoosobowe spółki z o. o.¹⁵

Źródła niedogodności prowadzenia działalności gospodarczej przez małżonków prowadzących swoją działalność jako osoby fizyczne należy doszukiwać się m.in. w wadach ustroju wspólności ustawowej¹⁶. Jest to ustrój, który w naszych realiach jest ustrojem majątkowym małżeńskim dominującym. Także obowiązujące zasady zarządu majątkiem wspólnym małżonków nie są dostosowane do potrzeb gospodarki rynkowej¹⁷. Obecnie obowiązujący k.r.o. nie precyzuje pojęcia czynności prawnych przekraczających zwykły zarząd, do których dokonania potrzebna jest zgoda drugiego małżonka (art. 36 § 2 k.r.o.). W efekcie obowiązuje tzw. *koncepcja subiektywna*, zgodnie z którą to, czy dana czynność prawna przekracza zakres zwykłego zarządu, czy też nie, zależy od sytuacji ekonomicznej konkretnej rodziny. Z dużymi trudnościami spotykamy się przy określeniu przynależności przedsiębiorstwa rodzinnego do majątku małżonków¹⁸. Problem ten pojawia się w przypadku występowania w stosunkach majątkowych małżonków trzech mas majątkowych, tj. majątku wspólnego, majątku odrębnego męża, majątku odrębnego żony. Z taką sytuacją będziemy mieli do czynienia w przypadku ustroju wspólności dorobku, lub też ustroju umownego, który nie wprowadzi pełnej rozdzielności majątkowej. Tak więc przedsiębiorstwo rodzinne może wchodzić w skład majątku wspólnego małżonków, majątku odrębnego małżonka lub też częściowo w skład wszystkich majątków występujących między małżonkami. W tej sytuacji będą miały zastosowanie art. 36 i n. k.r.o. dotyczące zarządu majątkiem wspólnym oraz art. 41 k.r.o. dotyczący odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania.

W przypadku przynależności przedsiębiorstwa rodzinnego do majątku wspólnego małżonków, ich wierzyciele osobiści mogą zaspokoić się z majątku wspólnego, a także z majątku odrębnego małżonka prowadzącego działalność gospodarczą. Sytuacja taka jest korzystna dla wierzycieli. W przypadku przynależności wymienionych składników do majątku odrębnego małżonka, jego wierzyciele mogą zaspokoić się z majątku odrębnego, a także z niektórych składników majątku wspólnego, z których najważniejszym jest wynagrodzenie za pracę.

Ustanie małżeńskiej wspólnoty majątkowej ma także wpływ na prowadzoną przez małżonków działalność gospodarczą. Bez rozwijania tej kwestii można jedynie zasygnalizować, że ustanie wspólności może być wynikiem zgonu jednego z małżonków, orzeczenia

¹⁴ A. Bierć, *Osoba fizyczna...*, 27.

¹⁵ G. Jędrejek (w) G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność...*, s. 23.

¹⁶ G. Jędrejek, *Przynależność przedsiębiorstwa rodzinnego do majątku spółki cywilnej lub majątków małżonków*, „Roczniki Nauk Prawnych” KUL 1999, t. IX, nr 1, s. 209 i n.; A. Zieliński, *Składniki majątku wspólnego małżonków w reżimie wspólności ustawowej*, *Nowe Prawo* 1990, nr 10-12, s. 120 i n. A. Dyoniak podaje trzy podstawowe wady ustroju wspólności dorobku: 1) trudności w kwalifikowaniu nabytych praw do majątków małżonków, 2) niejasne reguły zarządu majątkiem wspólnym, 3) budzące pewne wątpliwości zasady odpowiedzialności małżonków za długi. Zob. tenże *Funkcjonowanie ustawowego ustroju majątkowego w odniesieniu do rodzinnych zakładów produkcyjnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1985, nr 1 s. 72 i n.

¹⁷ Ustawowe zasady zarządu majątkiem dorobkowym mają charakter norm bezwzględnie obowiązujących, tak więc nie mogą być zmieniane.

¹⁸ W tym przypadku jesteśmy zmuszeni opierać na domniemaniu faktycznym, iż prawa majątkowe nabyte w czasie trwania małżeństwa stanowią dorobek małżonków. Domniemanie to może zostać obalone w postępowaniu sądowym w zakresie ustalenia składników majątku wspólnego małżonków. W razie wejścia przedsiębiorstwa rodzinnego w skład majątku wspólnego, mamy do czynienia z sytuacją, w której oboje małżonkowie są przedsiębiorcami prowadzącymi wspólnie działalność gospodarczą lub przedsiębiorstwo wchodzi w skład majątku wspólnego, ale przedsiębiorcą jest tylko jeden z małżonków. Ten drugi wariant może być niekorzystny, mając na uwadze przepis art. 36 § 1 k. r. o.

rozvodu, separacji¹⁹, orzeczenia o unieważnieniu małżeństwa, orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu jednego z małżonków, zawarcia przez małżonków intercyzy, czy też sądowego zniesienia wspólności.

Konkludując należy stwierdzić, że małżonkowie przy wyborze odpowiedniej formy prowadzenia działalności gospodarczej powinni mieć na uwadze zakres prowadzonej działalności oraz zasady odpowiedzialności za zobowiązania.

Ustawodawca polski mając na uwadze trudności, z jakimi spotykają się małżonkowie – przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą w zakresie ustrojów majątkowych wprowadza istotne zmiany.²⁰ Celem nowelizacji, jak czytamy w ocenie skutków regulacji, „jest dostosowanie obowiązującej od 38 lat regulacji dotyczącej majątkowych stosunków małżeńskich do współczesnych uwarunkowań społecznych i gospodarczych. Proponowane zmiany zmierzają również do ułatwienia małżonkom prowadzenia działalności gospodarczej, będącej coraz częściej podstawowym źródłem utrzymania rodziny, pogodzenia różnych form prawnych prowadzenia tej działalności z zasadami ustawowego ustroju wspólności majątkowej oraz zapewnienia należytej ochrony wierzycielom małżonków uczestniczących w obrocie gospodarczym, bez uszczerbku dla dobra rodziny dłużników.”²¹ Tak więc świadomość zachodzących zmian w sferze stosunków gospodarczych, w których jako podmioty występują także małżonkowie – przedsiębiorcy a ich działalność jest coraz powszechniejszym źródłem utrzymania rodziny, wymusiły zmiany w k.r.o. w zakresie regulacji małżeńskich ustrojów majątkowych.²²

Jako ustawowy ustrój majątkowy pozostawiono nadal ustrój wspólności majątkowej. Ustawodawca, mając na uwadze dostosowanie regulacji z tego zakresu do reguł gospodarki wolnorynkowej, wprowadza do tego ustroju szereg zmian. Zmiany w sferze stosunków majątkowych opierają się na pewnych założeniach. W uzasadnieniu do projektu ustawy z tego zakresu wymieniono trzy takie założenia.²³ Projektodawca zwraca uwagę, aby wspólność majątkowa małżeńska nie powodowała zbytniego ograniczenia swobody osobistej i majątkowej małżonków oraz nie spowalniała szybkości obrotu i osłabiała jego pewności. Także interesy majątkowe małżonków powinny być wyważone według zasad słuszności i uczciwego obrotu z interesami majątkowymi osób trzecich wchodzących w stosunki prawne z małżonkami. Zmianie ulega już sam tytuł rozdziału z brzmienia „Wspólność ustawowa” na „Ustawowy ustrój majątkowy” jako lepiej oddający zakres regulacji.

W art. 31 § 1 k.r.o. ustawodawca nie posługuje się terminem „dorobek”, jak to czynił w art. 31 k.r.o., zastępując go sformułowaniem „majątek wspólny”. Obecnie termin „dorobek” jest użyty w nowym wprowadzonym ustroju, jakim jest ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, o czym poniżej.

W art. 31 § 2 wymieniono przykładowe składniki majątku wspólnego. Obok wynagrodzenia za pracę i dochodów z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków (w tej

¹⁹ Zob. szerzej na ten temat P. Kasprzyk, *Separacja prawna małżonków*, Lublin 2003 s. 247 i n. Szczególnie, gdy chodzi o kwestie zniesienia wspólności majątkowej przy orzeczeniu separacji. Zob. także G. Jedrejek, *Separacja a prowadzenie działalności gospodarczej przez małżonków – współników spółek osobowych*, „Prawo Spółek” 2003, s. 27- 33.

²⁰ Zob. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw Dz. U. 2004, nr 162, poz. 1691, ustawa wejdzie w życie 20 stycznia 2005 r. Zob. także Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, wniesiony do Sejmu przez Radę Ministrów w dniu 23 kwietnia 2003 r. (druk sejmowy nr 1566) wraz z uzasadnieniem i oceną skutków regulacji, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 3 s. 687 – 708.

²¹ Tamże, s. 708. Zob. także K. Gonera, Z. Radwański, *Sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za lata 1997 – 1999*, „Przegląd Legislacyjny” 2000, nr 2, s. 245.

²² Na konieczność zmian w przepisach k.r.o. dotyczących ustrojów majątkowych małżonków zwracał uwagę T. Smoczyński, zob. tenże *Kierunki reformy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1999, nr 2 s. 299.

²³ Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy..., s. 697.

ostatniej chodzi także o dochody z działalności gospodarczej prowadzonej przez małżonków lub jednego z nich, pominięto natomiast „wynagrodzenie za usługi świadczone osobiście”, jako nieprzystające do obecnych realiów ekonomicznych²⁴) wprowadzono nowy składnik majątku wspólnego w postaci środków zgromadzonych na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków. Po ustaniu wspólności ustawowej środki zgromadzone w funduszu ulegną podziałowi w ramach podziału majątku wspólnego.

Zmianie ulegnie art. 33 k.r.o., w którym ustawodawca w nieco odmienny sposób ukształtował składniki majątku osobistego małżonków w porównaniu ze stanem obecnym. Poszerzono majątek osobisty każdego z małżonków poprzez wprowadzenie pełnej surogacji, tak więc zgodnie z brzmieniem znowelizowanego art. 33 pkt. 10 do majątku osobistego każdego z małżonków należą przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.²⁵ Można z tego wnioskować, że obok praw majątkowych istniejących przed powstaniem wspólności czy nabytych w drodze dziedziczenia, zapisu lub darowizny pozostałe prawa majątkowe z majątku osobistego będą podlegać surogacji. Dla małżonka prowadzącego działalność gospodarczą ma to znaczenie o tyle, że nie będzie musiał się obawiać, iż wejdą one w skład majątku wspólnego. Małżonkowie prowadząc działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej lub jeżeli jedno z nich prowadzi taką działalność w tej formie, też nie muszą się obawiać, iż spółkowe prawa majątkowe będą należały do majątku wspólnego małżonków. Ustawodawca w art. 33 pkt. 3 wyraźnie określił, że prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej uregulowane w innych przepisach należą do majątku osobistego każdego z małżonków. Jeżeli więc małżonkowie prowadzą działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej i wnoszą doń jako wkład składniki majątku wspólnego, będą miały zastosowanie przepisy k.c. regulującego stosunek spółki cywilnej a nie przepisy k.r.o. W taki sam sposób będzie traktowany dochód spółki w czasie jej trwania. Środki pobrane z dochodów spółki przez małżonków będącymi współnikami należą do ich majątku osobistego, do majątku wspólnego wchodzi zyski przypadające małżonkowi – współnikowi po ich podziale.²⁶

Duże trudności przy prowadzeniu działalności gospodarczej przez małżonków powoduje zbyt ogólne określenie zarządu majątkiem wspólnym a szczególnie, gdy chodzi o zarząd do dokonania czynności prawnych przekraczających zwykły zarząd z art. 36 § 2 k.r.o. Skutkiem tego jest nieważność tej czynności, jeżeli drugi z małżonków nie wyrazi zgody na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Otóż brak wymienienia, jakie czynności przekraczają wspomniany zarząd, powodował i nadal powoduje potrzebę poszerzenia w drodze wykładni czynności zwykłego zarządu zwłaszcza w odniesieniu do małżonków prowadzących działalność gospodarczą.²⁷ To jednak stwarza stan niepewności w sto-

²⁴ Na ten temat zob. T. Smyczyński, Reforma małżeńskiego prawa majątkowego, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 18 s. 828.

²⁵ W projekcie pełną surogację majątków osobistych uzasadniono biorąc pod uwagę wzgląd ekonomiczny, słusznościowy i jurydyczny. Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. .s. 699. Projektodawca podkreślił -jak czytamy w uzasadnieniu – że „małżonkowie podejmujący aktywność gospodarczą (przynoszącą zresztą dochód zaliczany do majątku wspólnego) mogliby wykorzystywać do jej realizacji składniki swojego majątku osobistego, nie „tracąc” ich na rzecz majątku wspólnego. Potencjalnie większa wartość majątku osobistego, nieulegająca zmniejszeniu wskutek ograniczonego zakresu surogacji, miałaby istotne znaczenie dla wierzycieli, którzy ze względu na chwilę powstania wierzytelności i jej charakter mają możliwość zaspokojenia wierzytelności przede wszystkim z majątku nieobjętego wspólnością małżeńską. Szeroki zakres surogacji czyniłby bardziej realne zaspokojenie się wierzycieli”. Tamże.

²⁶ T. Smyczyński, Reforma małżeńskiego... s. 829.

²⁷ W nauce prawa postulowano wprowadzenie do k.r.o. pełnego katalogu czynności przekraczających zwykły zarząd zob. A. Jędrzejewska, Działalność gospodarcza a konieczność reformy zasad odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym, „Przegląd Sądowy” 1995 nr 4 s. 30; A. Dyoniak, Odpowiedzialność za długi przy prowadzeniu działalności gospodarczej, „Rejent” 1995, nr 5 s. 35; T. Smy-

sunkach z osobami trzecimi. Znowelizowany art. 36 k.r.o. zrywa z dotychczasowym podziałem czynności zarządu, natomiast art. 37 k.r.o. wprowadza katalog czynności, których dokonanie wymaga zgody drugiego małżonka pod rygorem nieważności. Zgodnie z założeniem określonym w art. 23 k.r.o. o zgodnym i lojalnym współdziałaniu dla dobra rodziny przyjęto zasadę, wedle której każdy z małżonków ma prawo do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym. Zgodnie z brzmieniem znowelizowanego art. 36 § 1 k.r.o. oboje małżonkowie są obowiązani współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym. Na małżonkach spoczywa m.in. obowiązek w udzielaniu sobie wszelkich informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym pod rygorem z art. 40 k.r.o., tj. pozbawienia małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym albo z art. 52 k.r.o., czyli ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej.²⁸ Majątkiem wspólnym zarządzać może każdy z małżonków, chyba że przepisy k.c. stanowią inaczej (art. 36 § 2 k.r.o.). Zgoda drugiego małżonka pod rygorem nieważności w myśl znowelizowanego przepisu jest potrzebna do dokonania czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkownika wieczystego a także do oddania nieruchomości do używania lub pobierania pożytków (art. 37 § 1 pkt. 1 k.r.o.). Zgoda taka jest potrzebna do dokonania czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal (art. 37 § 1 pkt. 2 k.r.o.) oraz odpłatnego nabycia i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa (art. 37 § 1 pkt. 3 k.r.o.) i dokonania darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn przyjętych zwyczajowo (art. 37 § 1 pkt. 4 k.r.o.). Treść ww. przepisów uwzględnia stosunki panujące między małżonkami, tj. fakt że małżonków w stosunkach na zewnątrz reprezentuje jeden z małżonków. Tym bardziej przedmiotami majątkowymi służącymi małżonkowi do prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten może zarządzać samodzielnie. Oczywiście chodzi tu o małżonka prowadzącego działalność gospodarczą a nie jego współmałżonka, który takiej działalności nie prowadzi. W razie gdyby zarząd majątkiem wspólnym prowadzonym przez jednego z małżonków był niewłaściwy, drugiemu małżonkowi będzie służył sprzeciw z art. 36¹ § 1 k.r.o. Sprzeciw taki służyć będzie jednemu z małżonków wobec drugiego małżonka, gdyby ten zamierzał dokonać czynności zarządu majątkiem wspólnym. Będzie on skuteczny wobec osoby trzeciej, jeżeli ta mogła się z nim zapoznać przed dokonaniem czynności prawnej (art. 36¹ § 2 k.r.o.). Sprzeciw nie będzie skuteczny w odniesieniu do czynności podejmowanych w drobnych sprawach życia codziennego lub zmierzającej do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny czy podejmowanej działalności zarobkowej. Takie ujęcie podyktowane jest zapewne pewnością obrotu cywilnoprawnego, a jednocześnie zabezpiecza małżonka i rodzinę przed lekkomyślnym czy niegospodarnym współmałżonkiem.

Omawiając w sposób sumaryczny, a ze względu na temat i przyjętą konwencję niniejszego artykułu wybiórczy, nowelizacje k.r.o. w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami należy odnieść się do umownych małżeńskich ustrojów majątkowych. Regulacje te uległy zmianom, zwłaszcza gdy chodzi o przepisy dotyczące umownego ustroju majątkowego. Zmieniono tytuł rozdziału II z dotychczasowego brzmienia „Zmiana lub wyłączenie wspólności ustawowej na „Umowne ustroje majątkowe”. Na podkreślenie zasługuje poszerzenie zakresu swobody małżonków w sferze zawierania majątkowych umów małżeńskich, w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym – o dopuszczalność przyjęcia umownego ustroju rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków.²⁹ W znowelizowanych przepi-

---

czyński, Kierunki reformy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1999, nr 2 s. 313 i n.

²⁸ Obowiązek informowania małżonka przez współmałżonka o składzie majątku wspólnego postulował A. Dyoniak tenże, *Stosunki majątkowe między małżonkami w świetle aktów międzynarodowych*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 1995, nr 3, s. 348.

²⁹ Ustrój podziału dorobku w razie ustania małżeństwa jako ustrój ustawowy przewidywał np. dekret Prawo małżeńskie majątkowe z 1946 r. (Dz. U. 1946, nr 31, poz. 196) Szerzej na ten temat zob. J. Wasilkowski, *Stosunki prawne między małżonkami w prawie socjalistycznym, Państwo i Prawo*”

sach k.r.o. wprowadzono pojęcie umowy majątkowej zawieranej w formie aktu notarialnego, którą to umową małżonkowie wspólnie ustawową mogą rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielną majątkową (art. 47 § 1 k.r.o.) Rozdzielną majątkową może polegać na pełnej rozdzielnosci albo na rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobku. W § 2 art. 47 k.r.o. wyraźnie rozstrzyga się, że umowa majątkowa może być zmieniona lub rozwiązana oraz rozstrzyga się kwestię skutków rozwiązania umowy majątkowej.

Jednym z założeń nowelizacji k.r.o. jest poszerzenie swobody małżonków w kształtowaniu ustroju małżeństwa, niemniej jednak ustawodawca ograniczył tę swobodę, mając na uwadze wzgląd na prawa osób trzecich, w przypadku rozszerzenia wspólności do dwóch kwestii. W art. 49 § 1 pkt. 1 k.r.o. chroni swobodę testowania spadkodawcy oraz rozporządzania majątkiem przez darczyńcę, w ten sposób, że przedmioty majątkowe, które przypadają małżonkowi z tytułu dziedziczenia, zapisu lub darowizny nie mogą wejść do wspólności majątkowej. Nie można przez umowę majątkową małżeńską rozszerzyć wspólności na prawa majątkowe, które wynikają ze wspólności łącznej. Uzasadnienie do zamieszczenia w art. 49 § 1 pkt. 2 k.r.o. praw majątkowych, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom, jest analogiczne do uzasadnienia zakwalifikowania tych praw do majątku osobistego w art. 33 pkt. 3 k.r.o. Chodzi o wyeliminowanie zbiegu wspólności majątkowej małżonków z innymi rodzajami wspólności łącznej, wynikającej np. z umowy spółki cywilnej.

W znowelizowanych przepisach k.r.o. w przeciwieństwie do dotychczasowej regulacji, która pozwalała małżonkom na zmianę zasady równych udziałów w majątku wspólnym tylko w razie rozszerzenia wspólności, obecnie małżonkowie mają taką możliwość w każdym wypadku umownej modyfikacji ustroju wspólności. Jest to konsekwencja przyjętego założenia poszerzania swobody małżonków w umownym kształtowaniu swoich stosunków majątkowych.

Jedną z istotniejszych zmian, jakie zostały wprowadzone do k.r.o., w zakresie umownych ustrojów majątkowych to system umownej rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków (art. 51² – 51⁵ k.r.o.). Jak czytamy w uzasadnieniu do projektu wprowadzenie nowego ustroju rozdzielnosci z wyrównaniem dorobku „odpowiada założeniu rozszerzenia swobody w kształtowaniu ustroju majątkowego małżeńskiego oraz odpowiada zmianom społecznym. Zmiany te polegają na tym, że majątek rodzinny – dotychczas służący z reguły celom konsumpcyjnym – coraz częściej służy też celom gospodarczym, produkcyjnym. (...) Cele te wymagają znacznej swobody każdego z małżonków w podejmowaniu decyzji majątkowych, większej niż ta, którą może dać najbardziej nawet zliberalizowany system wspólności majątkowej.” Zdaniem T. Smyczyńskiego ustrój ten może być korzystny dla małżonków, z których jedno prowadzi działalność gospodarczą, a drugie pozostaje w gospodarstwie domowym.³⁰ Rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobku w swym kształcie przypomina pełną rozdzielną majątkową a swoistość tego ustroju ujawnia się w momencie ustania małżeństwa. W konsekwencji powstaje majątek męża, majątek żony oraz dorobek męża i dorobek żony.

Pojęcie dorobku jest rozumiane jako wzrost wartości majątku każdego z małżonków po zawarciu umowy majątkowej, choć nie wlicza się do niego niektórych kategorii przedmiotów i praw majątkowych z art. 33 pkt. 2,5-7,9 k.r.o. o charakterze ściśle osobistym (art. 51³ k. r. o). Celem obliczenia wzrostu wartości majątku każdego z małżonków zlicza się

1950, nr 4 s. 124 i n; J. Policzkiwicz, Ustrój ustawowy z prawa małżeńskiego majątkowego, *Przegląd Notarialny* 1947, t. II, s. 327 i n; A. Dyoniak, Ustrój wspólności zysków a ustrój wspólności dorobku, *Studia Prawnicze* 1990, nr 1, s. 18 i n. Warte odnotowania jest, że w wydanej uchwale z 8 lutego 1996 roku Rada Legislacyjna wyraziła pogląd, w którym uznała potrzebę wprowadzenia do k.r.o. ustroju podziału dorobku, zob. Stanowisko rady Legislacyjnej w sprawie stanu ustawodawstwa regulującego sytuację majątkową członków rodziny, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1996, nr 4, s. 781 i n.

³⁰T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2003 s. 71.

prawa nabyte po zawarciu intercyzy, dolicza się ponadto wartość darowizn dokonanych przez jednego z małżonków, z wyłączeniem darowizn dokonanych na rzecz wspólnych zstępnych małżonków oraz drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych. Oprócz tego do wartości dorobku dolicza się usługi świadczone osobiście przez małżonków na rzecz majątku drugiego małżonka, nakłady i wydatki na majątek jednego z małżonków z majątku drugiego małżonka. W razie ustania tego ustroju dochodzi do wyrównania różnicy w dorobkach, tj. przyroście wartości majątków między małżonkami. Takie obliczenie po ustaniu małżeństwa lub ustaniu rozdzielności majątkowej dorobków małżonków stanowi istotę tego ustroju. Chodzi szczególnie o ochronę tego małżonka, który jest słabszy w tym wypadku ekonomicznie, gdyż np. z powodu złego stanu zdrowia lub wykonywania obowiązków rodzinnych nie był w stanie powiększyć swojego majątku. Wyrównania dorobku nie może domagać się małżonek, który z zawinionych przez siebie przyczyn nie wykorzystał swoich możliwości zarobkowych. Zmniejszenie obowiązku wyrównania dorobku ustawodawca ujął w art. 51⁴ § 2 k.r.o. w formułę ważnych powodów. Wyrównanie dorobków następuje chociażby poprzez zapłatę lub przeniesienie prawa z majątku jednego z małżonków do majątku drugiego. W razie śmierci jednego z małżonków rozliczenie dorobku i wyrównanie różnicy następuje między spadkobiercami a pozostałym przy życiu małżonkiem.

Daleko idące zmiany wprowadzono także w zakresie odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z małżonków.³¹ Z racji na istnienie samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym przez każdego z małżonków, jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków (art. 41 § 1 k.r.o.). Odpowiedzialność tym majątkiem ma charakter subsydiarny, tzn. wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego, jeżeli małżonek dłużnika nie wykaże, iż do zaspokojenia wierzyciela wystarczają przedmioty majątkowe należące do majątku osobistego dłużnika, wynagrodzenie za pracę dłużnika lub dochody uzyskane z prowadzenia przez niego działalności zarobkowej, z jego praw autorskich twórcy, praw artysty wykonawcy do artystycznego wykonania, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej dłużnika, także przedmioty wchodzące w skład prowadzonego przedsiębiorstwa. Zgoda małżonka dłużnika, która w większości przypadków ma charakter fakultatywny, z wyłączeniem tych czynności prawnych, o których mowa w art. 37 § 2 k.r.o. gdzie wymagana jest pod rygorem nieważności, gwarantuje wierzycielowi szerszy zakres możliwości zaspokojenia się z majątku wspólnego. Brak natomiast zgody małżonka dłużnika powoduje, że małżonek zaciągający zobowiązanie odpowiada swoim majątkiem osobistym oraz niektórymi składnikami majątku wspólnego, ale pochodzącymi od tego małżonka–dłużnika (art. 41 § 2 k.r.o.). Jeżeli wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika w zakresie odpowiadającym treści art. 41 § 2 k.r.o. z wyłączeniem przedmiotów wchodzących w skład prowadzonego przez dłużnika przedsiębiorstwa (art. 41 § 3 k.r.o.). W doktrynie, już w fazie dyskusji nad projektem, powstała wątpliwość czy fakt, że małżonek prowadzi działalność gospodarczą za zgodą drugiego małżonka prowadzi od uznania, że współmałżonek przedsiębiorcy wyraża zgodę na zaciąganie zobowiązań³². Odpowiadając na tak postawione pytanie, należy odpowiedzieć że nie, gdyż takie rozwiązanie jak słusznie zauważyła A. Lutkiewicz-Rucińska wymagałoby

³¹ Szeroko omawia zagadnienie odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z małżonków w obecnym stanie prawnym E. Skowrońska-Bocian, *też* Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich, Warszawa 2000 s. 88 i n.

³² A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1, s. 154; *też* Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka, Bydgoszcz – Gdańsk 2003 s. 281 i n.

wyraźnego przepisu ustawy.³³ Z pewnością małżonek prowadzący działalność gospodarczą odpowiada za zobowiązania wynikające z prowadzenia takiej działalności, swoim majątkiem osobistym, swoimi dochodami z działalności zarobkowej, przedmiotami majątkowymi wymienionymi w art. 33 pkt. 9 k.r.o. oraz przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład przedsiębiorstwa.

Kończąc można wyrazić pogląd, że małżonkowie prowadzący działalność gospodarczą powinni pozostawać w ustroju rozdzielności majątkowej, ponieważ ta działalność wymaga dużej samodzielności i niesie za sobą ryzyko szerokiej odpowiedzialności majątkowej, której skutki złagodzić można skutecznie właśnie w ramach ustroju rozdzielności.³⁴ Takie ryzyko może stanowić istotne zagrożenie dla ekonomicznych podstaw bytu rodziny, a w konsekwencji prowadzić do wprowadzenia przez sąd przymusowej rozdzielności majątkowej.

LITERATURA

- Bieniek-Koronkiewicz E., Sieńczyło-Chlabicz J., *Obowiązki przedsiębiorcy podejmującego działalność gospodarczą*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 1.
- Bierć A., *Osoba fizyczna jako przedsiębiorca*, „Studia Prawnicze” 1999 nr 4 s. 27.
- Dyoniak A., *Odpowiedzialność za długi przy prowadzeniu działalności gospodarczej*, „Rejent” 1995, nr 5.
- Dyoniak A., *Stosunki majątkowe między małżonkami w świetle aktów międzynarodowych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1995, nr 3.
- Dyoniak A., *Ustrój wspólności zysków a ustrój wspólności dorobku*, Studia Prawnicze” 1990, nr 1.
- Gonera K., Radwański Z., *Sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za lata 1997 – 1999*, „Przegląd Legislacyjny” 2000, nr 2.
- Jedrejek G., *Przynależność przedsiębiorstwa rodzinnego do majątku spółki cywilnej lub majątków małżonków*, „Roczniki Nauk Prawnych” KUL 1999, t. IX, nr 1.
- Jedrejek G., *Separacja a prowadzenie działalności gospodarczej przez małżonków – wspólników spółek osobowych*, „Prawo Spółek” 2003.
- Jędrejek G., Pogonowski P., *Działalność gospodarcza małżonków*, Warszawa 2002.
- Jędrejek G., *Spółka cywilna między małżonkami*, Warszawa 2003.
- Jędrzejewska A., *Działalność gospodarcza a konieczność reformy zasad odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym*, „Przegląd Sądowy” 1995 nr 4.
- Kasprzyk P., *Separacja prawna małżonków*, Lublin 2003.
- Katner W. J., *Problemy funkcjonowania spółki cywilnej w nowej rzeczywistości prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 11.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2000.
- Lutkiewicz-Rucińska A., *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1,
- Policzkiewicz J., *Ustrój ustawowy z prawa małżeńskiego majątkowego*, Przegląd Notarialny” 1947, t. II.
- Policzkiewicz Z., *Dopuszczalność spółki cywilnej między małżonkami*, (w) *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego* (Studia i rozprawy). Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego, Poznań 1990.
- Smyczyński T., *Kierunki reformy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1999, nr 2.

³³ Tamże, s. 158.

³⁴ Tak też T. Sokołowski, *Uwagi do projektowanej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1, s. 145.

- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2003.
- Smyczyński T., *Reforma małżeńskiego prawa majątkowego*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 18.
- Sokołowski T., *Uwagi do projektowanej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1
- Staniszewska M., *Wynagrodzenie małżonka wspólnika spółki cywilnej a koszty*, Doradca Podatnika” 1999, nr 7.
- Torbus A., *Status prawny spółki cywilnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, nr 1.
- Wasilkowski J., *Stosunki prawne między małżonkami w prawie socjalistycznym*, Państwo i Prawo” 1950, nr 4.
- Zamojski Ł., *Działalność gospodarcza osób fizycznych – ewidencjonowanie czy rejestracja sądowa?*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2003, nr 2.
- Zieliński A., *Składniki majątku wspólnego małżonków w reżimie wspólności ustawowej*, Nowe Prawo 1990, nr 10-12.